

спрямоване, насамперед, на відображення законодавцем у кримінальному законі усіх ознак об'єктивної сторони вказаного злочину з метою полегшити застосування цієї норми на практиці.

### ***Список використаних джерел***

1. Веприцький Р. С., Гладкова Є. О. Кримінально-правовий аналіз злочинних посягань на свободу слова та перешкоджання професійній діяльності журналістів: науково-методичні рекомендації. Харків: Харків. нац. ун.-т внутр.. справ, 2016. 68 с.

2. Злочини проти журналістів: поліція навела цьогорічну статистику, правозахисники розказали, що з нею не так. Центр інформації про права людини. URL: [https://humanrights.org.ua/material/zlochini\\_proti\\_zhurnalistiv\\_policija\\_navela\\_cogorichnu\\_statistiku\\_pravozahisniki\\_rozkazali\\_shho\\_z\\_n\\_ejiu\\_ne\\_tak](https://humanrights.org.ua/material/zlochini_proti_zhurnalistiv_policija_navela_cogorichnu_statistiku_pravozahisniki_rozkazali_shho_z_n_ejiu_ne_tak). (Дата звернення 01.02.2020).

3. Академічний тлумачний словник (1970–1980): онлайн-версія «Словника української мови» в 11 томах. URL: <http://www.sum.in.ua>. (Дата звернення 01.02.2020).

4. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Т. 3: уклад. проф. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ: АКОНІТ, 1998. 568 с.

5. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2017. 39 с.

***Князєв Сергій Миколайович,***

здобувач Національної академії  
внутрішніх справ, кандидат юридичних  
наук

## **ГЕНЕЗА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ НЕГЛАСНОЇ РОБОТИ Й ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

**Анотація.** Автором проведений історико-правовий аналіз наукових досліджень проблем негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності в Україні, який розподілено на шість блоків проблем: що стосуються фундаментальних основ оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи; окремих їх засад; протидії оперативними підрозділами злочинам, передбаченим Кримінальним кодексом України; специфіки оперативно-розшукової діяльності і негласної роботи оперативних підрозділів окремих правоохоронних органів; проблем протидії оперативними підрозділами злочинам

певних видів (груп); проведення конкретних оперативно-розшукових заходів та негласних (слідчих) розшукових дій, у тому числі з урахуванням особливостей протидії конкретним видам (групам) злочинів.

**Ключові слова:** генеза, історико-правовий аналіз, наукові дослідження, негласна робота, оперативно-розшукова діяльність.

**Annotation.** The author conducted a historical and legal analysis of scientific research on the problems of covert work and operational and investigative activities in Ukraine, which is divided into seven blocks of problems: relating to the fundamentals of operational and investigative activities and covert operations; their individual principles; counteraction by operative divisions to the crimes provided by the Criminal code of Ukraine; specifics of operative-search activity and secret work of operative divisions of separate law enforcement bodies; problems of counteraction by operative divisions to crimes of certain types (groups); carrying out specific operational and investigative measures and covert (investigative) investigative actions, including taking into account the peculiarities of counteracting specific types (groups) of crimes.

**Keywords:** genesis, historical and legal analysis, scientific research, covert work, operative-search activity.

Сьогодні оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) становить не лише один із ключових напрямів правоохоронної практики, що регламентований окремим законом, а й загальновизнану наукову спеціальність та навчальну дисципліну. Теорія ОРД як наука почала формуватися у 60-х роках минулого століття та продовжує активно розвиватися.

Негласна робота оперативних підрозділів не виокремлювалася як наукова спеціальність чи навчальна дисципліна. Не існує й окремого законодавчого акта, що має регламентувати таку діяльність. Водночас питання негласної роботи оперативних підрозділів постійно піднімали теоретики ОРД, що є цілком природним, оскільки негласна робота завжди визнавалася невід’ємною складовою ОРД. Крім того, із прийняттям КПК України (2012 р.) [1] окремі проблеми негласної роботи оперативних підрозділів вивчаються в межах науки кримінального процесу та криміналістики. Водночас наукові розвідки діяльності оперативних підрозділів у межах ОРД, кримінального процесу та криміналістики здійснюються у щільному взаємозв’язку [2; 3].

Отже, історію наукових досліджень негласної роботи слід вивчати невідривно від історії теорії ОРД (як і сучасний стан таких досліджень).

Теорія ОРД почала зароджуватися у працях учених-криміналістів. Досліджуючи особливості розслідування окремих видів

злочинів та засоби викриття конспірації злочинної діяльності, вони були вимушені розкривати питання конфіденційного співробітництва, проведення прихованого спостереження, розвідувального опитування та інших, суто негласних, засобів одержання інформації, необхідної для встановлення винуватих осіб та притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Ідею виокремлення ОРД як самостійної науки та навчальної дисципліни відстоювали А. Г. Лекарь, В. А. Лукашов, Д. В. Гребельський і Р. К. Безруких. У 60–70-х роках минулого століття вони виступили авторами низки широко відомих «класичних» праць, у яких закладено основи методології та сформовано засади категоріального апарату нової науки.

Зокрема, у 1963 р. А. Г. Лекарь і Д. В. Гребельський у спільній науковій статті виокремили програмні основи курсу навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність органів охорони громадського порядку». Відтоді розпочалися й цільові дослідження, присвячені безпосередньо питанням негласної роботи (С. С. Овчинський (1963 р.), К. К. Горяїнов (1967 р., 1974 р.), А. С. Вандишев та А. Ф. Волинський (1972–1974), Г. К. Синілов та А. І. Алексєєв (1973, 1974 рр.), В. А. Лукашов (1974–1976 рр.), В. Г. Бобров (1974 р.) та інші науковці.

У 60–70 рр. минулого століття конфіденційне співробітництво (агентурно-оперативна робота) вважалося основним предметом наукових досліджень у межах суто негласної роботи оперативних підрозділів. Водночас й інші напрями цієї роботи не залишилися без уваги. Йдеться, насамперед, про негласні методи ОРД. На загальнотеоретичному рівні вивчалися методологічні, правові, організаційні й тактичні засади ОРД. На цьому ж рівні розглядалися такі фундаментальні категорії ОРД, як методи, сили та засоби.

Спеціальний (прикладний) рівень досліджень стосувався проблем негласного співробітництва, застосування окремих методів та засобів ОРД, діяльності окремих оперативних підрозділів. До того ж чітко виокремлювався і особливий рівень, на якому результати досліджень першого і другого рівня використовувалися для вирішення проблем оперативно-розшукової протидії окремим видам (групам) злочинів. Питання ж негласної роботи оперативних підрозділів здебільшого розглядалися в комплексі з іншими. Окремо вони розроблялися у тих випадках, коли предмет дослідження перебував лише в межах негласної роботи. Зокрема, йшлося про наукові розвідки проблем діяльності негласних оперативних підрозділів та застосування конкретних негласних методів і засобів діяльності.

Зазначені тенденції зберігаються і в сучасній вітчизняній доктрині. Проте з проголошенням незалежності України ці

дослідження набули власної специфіки, що було зумовлено запровадженням національного законодавства з питань ОРД, організаційно-правових основ боротьби з організованою злочинністю та окремими видами кримінальних правопорушень. До того ж здійснено законодавче унормування діяльності оперативних підрозділів у складі правоохоронних відомств. Кардинальні зміни відбулися і в структурі та динаміці злочинності, яка стала більш професійною та організованою.

На загальнотеоретичному рівні дослідження ОРД та негласної роботи в період незалежної України представлені переважно докторськими дисертаціями і монографічними працями (О. Ф. Долженков (2002 р.), В. А. Ященко (2005 р.), Ю. Ю. Орлов (2007 р.), М. А. Погорєцький (2007 р.), В. П. Захаров (2011 р.) та інші.

З розпадом СРСР і до сьогодні дослідження проблем ОРД та негласної роботи на загальнотеоретичному рівні здійснюються на усьому пострадянському просторі. Учені здебільшого орієнтуються на національне законодавство своїх країн. На жаль, результати їх досліджень не можна використати у вільному для доступу сегменті.

У структурі сучасних наукових розвідок питань теорії ОРД слід виокремлювати шість блоків проблем, що стосуються фундаментальних основ ОРД та негласної роботи; окремих їх засад; протидії оперативними підрозділами злочинам, передбаченим окремими розділами Особливої частини Кримінального кодексу України, частиною статей такого розділу, окремою статтею або частиною статті або ж злочинів, об'єднаних в окрему групу на основі кримінологічних (позавидових) ознак; специфіки ОРД і негласної роботи оперативних підрозділів окремих правоохоронних органів; проблем протидії оперативними підрозділами злочинам певних видів (груп); проведення конкретних оперативно-розшукових заходів та негласних (слідчих) розшукових дій, у тому числі з урахуванням особливостей протидії конкретним видам (групам) злочинів.

### ***Список використаних джерел***

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Белкин Р. С. Курс криминалистики. Т. 2. Москва: Юристъ, 1997. 521 с.

3. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / Моїсєєв Є. М., Джу́жа О. М., Никифорчук Д. Й. та ін.; за ред. О. М. Джу́жі. Київ: Правова єдність, 2009. 310 с.